

ξεραντώματ' ἀκόμα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Φανερὸς πατριώτης καὶ μαζί, ἀπὸ τὰ παθήματά του κι ἀπὸ τὴν πίκρα του, δείχνοντας τέλειαν ἀδιαφορία πρὸς τὴν ἰδέη τῆς πατρίδας. Ὅμως ὅλες του οἱ ἀντινομίες καὶ οἱ ὄψεις του οἱ διαφορετικὲς συγκρατιοῦνται καὶ ἁρμονίζονται μέσα του. Δὲν ἀναιφίσκει. Διορθῶνεται καὶ συμπληρώνεται. Ἐνας μὲ τὴν πολλαπλότητά του. Οἱ ἀκρότητες τῆς Δαρτικῆς ψυχῆς, τὰ τέρατα μιάς μῆνης σειρᾶς. Ἐπειτα : Ἡ Μπεάτριζα. Ἀδύνατο νὰ τὴ φανταστοῦμε, καθὼς ἄλλοι θέλουν. Ξερὴ, μεταφυσικὴ οὐτότητα, τὴν ὑπαρξὴ τῆς τρισχαριτωμένης ποῦ τοῦ ἀνέβαζε στὰ χεῖλη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀμοιριᾶς του στίχους σὰν αὐτοῦς :

*λάμπαν τὰ μάτια της καὶ πῶ πολλὸ ἀπὸ τὰ στρα
κι ἀρχίνας γλυκεῖα καὶ ἀπλὴ νὰ μοῦ μιλή
μὲ μιὰν ἀγγελικὰ φωνή ..*

Ἡ Μπεάτριζα, δέσποινα μιά πραγματικὴ καὶ ἰδανική. Τὸ διάβα της ἀπὸ τὰ φυσικὰ στὰ ὑπερφυσικά. Τὰ λουλούδια τῆς κορόνας της ὅλες οἱ γενικὲς ἰδέες ποῦ δὲν ταιριάζουνε μὲ τὴν ὁμορφιά μονάχα καὶ μὲ τὸν ἔρωτα, μὰ καὶ μὲ τὴν ἀρετὴ, μὲ τὴν ἐπιστήμη, μὲ τὴν ἀγιωσύνη. Καὶ ὅμως εἶν' ἐκείνη ποῦ πρῶτα

πρῶτα ὁ ποιητὴς τὴν ἀγάτησε, τὴν ἔχασε, τὴν ἔκλαψε. Οἱ γενικὲς ἰδέες. Μία ἡ ποίηση ἢ ἀληθινὴ κατὰ περισσότερο ἀπὸ φιλοσοφία. Θεολογία. Ὁ ποιητὴς καὶ μὲ τὶς γενικὲς του ἰδέες δὲν ἔπαυε νὰ χαιρεται τὴ ζωὴ σὲ ὅλες τὶς ἡδονικὲς τῆς λεπτομέρειες. Τόσο ποῦ καὶ τῆς Μπεάτριζας τὴ μυστικὴ λατρεία κατάντησε νὰ τὴν παραμελή. Ἄδιαφορο. Τὸ πάθος πολὺ καλὰ τὸ ἔξερει ὁ Λάντης. Ἀλλὰ ἔξερει ἀκόμη νὰ τὸ φέρνῃ ἀπάνω ἀπὸ τὰ φευγικά, τὰ περαστικά, τὰ λογῆς, σὲ μιὰ ζώνη ποῦ ὅλα στέκονται συγκρατημένα, ποῦ τίποτε δὲ χάνεται. Ἐκεῖ τὸ πάθος ποῦ εἶναι ταραχὴ καὶ τὸ ὄλεθρο ποῦ εἶναι ἀλλαγὴ, στεγρῶνουνται καὶ λαχταροῦν κανονικὰ νὰ γίνουνε σὰν τὸν σὺφοδὸ. Καθὼς, ἀντίθετα, τὰ ἀθάνατα καὶ τὰ ἀμετάβλητα μεταμορφώνονται καὶ γλυκαίνονται καὶ πλησιάζουν πρὸς ἑμᾶς.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Σημ. Στὸ περασμένο φύλλο τοῦ «Νουμά» Στὸ Γ'. κεφάλαιο τῆς σειρᾶς αὐτῆς «πὺς γνωρίζουμε τὸ Λάντη», σελ. 126, δευτέρη στήλη, τελευταῖος στίχος, ἄς διορθωθῇ ἓνα σημαντικὸ λάθος : Ἡ «*συνετότερη*» σύγκριση κτλ. ἀντὶ τῆς *ἀσυνετότερη*.

0

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ

Ἡ ζωὴ τοὺς εἶχε σκορπίσει, καὶ τώρα τοὺς συμμάζωνε κάποιος καλεστὴς ἀπόξενος σ' ἓνα πονηγύρι ποῦ δὲν τὸ προσμένονε. Ὅλους τῆς συντροφιάς, καὶ τοὺς ἑφτά. Κ' ἤρθανε, μὰ ὄχι ὅλοι. Κάποιος ἔλειπε, κι ἄς εἶτανε ξαπλωμένος στὴ μέση τῆς μικρῆς ἐκκλησιᾶς, μέσα σὲ μιὰ κίσασι μαύρη μὲ ἀσημένια στολίδια. Ἐίχε μισέψει πιά γιὰ κάποιον μακρινό, ἀγύριστο ταξίδι, καὶ στὴ θέση του ἔσπευε κάποιος ἴσκιος βαρῆς, ἀσάλευτος, ποῦ ἔσπρηχνε τὴ σκοτεινιά του τριγύρω καὶ τᾶδειχνε ὅλα μαύρα. Μαῦρες οἱ κορδέλλες σὺς ἄσπρες λαμπάδες ποῦ καίγανε στὰ μπρούτζινα κουνουάκια, μαῦρα τὰ πέπλα καὶ τὰ φορέματα τῶν γυναικῶν, ποῦ ἀραδιασμένες γύρω στὸ νεκρὸ κλαίγανε βοῦθὰ ἢ μιλούσανε σιγῆς. Σκοτεινὴ κ' ἡ μικρούλα ἐκκλησιά. Εἶτανε δειλινό, κι ὁ ἥλιος εἶχε γείρει πίσω ἀπὸ τὸ θοινό, σὰν κάτι νὰ τὸν ἔσκιαζε κι αἰτόνε.

Δὲν καθήσανε μαζί. σιμὰ ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, καθὼς τὰ πάλαι χρόνια ποῦ εἶτανε παιδιά καὶ ζούσανε καὶ χαιρόντανε τὴν ἀνοιξὴ τῆς ζωῆς τους, μαζί πάντα, καὶ στὴ χαρὰ καὶ στὸ τραγούδι καὶ στὸ διάβασμα. Χώρια καθήσανε, ὄχι γιὰ τὴν δὲν τοὺς συνέδενε πιά ἡ παλιά τους ἀγάπη. Ὅσο κι ἂν τοὺς χώρισε, τοὺς σκόρπισε ἡ ζωὴ, τίποτα δὲν εἶχε λιγοστεύσει τὴν ἀγάπη τους. Κι ἂν δὲν βλέπόντουσαν, ὅμως εἶτανε οἱ ἑφτά τῆς συντροφιάς, ποῦ τόσες φορὲς εἶχανε δικαλωθεῖ πὺς ὁ θάνατος μοναχὰ θὰν τοὺς χωρίσει. Κι ὅμως ἡ ζωὴ τοὺς εἶχε χωρίσει, καὶ τοὺς συμμάζωνε πάλι ὁ θάνατος, ὁ ἀπόξενος καλεστὴς μὲ τὰ μαῦρα φτερά, σ' ἓνα πανηγύρι ποῦ δὲν τὸ προσμένονε, οὔτε τὸ εἶχανε σκεφτεῖ ποτὲ ὡς τώρα.

Μὰ δὲν καθήσανε κοντὰ, σὰν κάτι νὰ τοὺς τρῶμαζε. Ὁ καθέννας σ' ἓνα στασίδι μακριὰ ἀπ' τὸν ἄ-

λο, σκορπισμένοι, ὅπως στὴ ζωὴ. Μὴδὲ σηκώνονε τὰ μάτια νὰ κοιταχτοῦνε. Τρέμονε, μήπως διαβάσουνε στὴν ὄψη, στὰ μάτια τοῦ ἄλλοινοῦ, κάτι ποῦ δὲ θέλανε. Ἐνας τῆς συντροφιάς εἶχε φέγει, πρῶτος αὐτός. Κάτι ποῦ δὲν προσμένονε, εἶχε ζυγώσει καὶ τοὺς μνηοῦσε θλιβερὰ πὺς περνοῦνε βιαστικὸι διαβάτες γιὰ κάπου... Τὸ βλέπανε σ' ἄσπρα τους μαλλιά, στὸ γυμνὸ κεφάλι τους. Ὅσο κι ἂν προσπαθοῦσανε νὰ κρατήσουνε ὁλόγιστο τὸ κορμί, νιώθονε πὺς κίρτωνε, λύγιζε σὰ σκεβρωμένο. Μπροστά τους ἀνοιγότανε κάποιος δρόμος μακρινός, ποῦ δὲν εἶχε τελειωμό, καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου ἓνας τῆς συντροφιάς εἶχε πατήσει πρῶτος καὶ περπατοῦσε. σπρωγμένος ἀπὸ κάποιον, ποῦ δὲ βλέπετε παρὰ τὸν ἴσκιό του τὸ βροχὸ καὶ σκοτεινὸ. Καὶ ὁ πρῶτος τοὺς ἔκανε κάποιον ἄνθρωπο...

Οἱ παπάδες κ' οἱ ψαλτάδες ψέλνανε ἀργὰ, θλιβερὰ τὰ νεκρώσιμα τροπάρια. Οἱ ἔξη γείρανε τὸ κεφάλι. Ὁ θλιβερός, μονότονος σκοπὸς ἀντηχοῦσε θειὰ στὴν καρδιά τους. Πότε σὰν τραγούδι νοσταλγικὸ γιὰ κάπια χρόνια ποῦ περᾶσανε καὶ δὲ θὰ ξαναγυρίσουν, πότε σὰ μουσικὴ ἄλλου κόσμου, ποῦ φτάνει ἀπὸ βάθη μακρινὰ, ἀπὸ μιὰν ἄλλη ζωὴ ἀγνώριστη, ποῦ δὲν παθοῦσανε ὅμως νὰ γνωρίσουνε. Κάπια σκέψη ἔκανε γοργὰ τοὺς γόρους τοῦ νοῦ, πικρὴ σκέψη, ποῦ ἔφερνε ἀνατριχίλα σ' ὅλο τὸ κορμί. Τότε κάπιο γέρι ἔσφιγγε δυνατὰ τὴν καρδιά, σὰ νὰ ζητοῦσε νὰν τὴ λιώσει, κι ὁ πόνος δειχνότανε στὸ γοργὸ ἀνοιγοσφάλισμα τῶν ματιῶν τους. Ἐπειτα τὰ νεκρώσιμα ἀντηχοῦσανε πονετικώτερα, σὰ θρηγὸς μιάς ψυχῆς, ποῦ χωρίζεται ἀδέλφια κι ἀφήνει τὸ κορμί. Κάπια τότε ἀνατάραζε τὰ φύλλα τῆς καρδιάς καὶ στὰ πῶθὰ τῆς σκολάζανε δάκρυα κρυφὰ. Τὰ μάτια

τους όμως μένανε στεγνά κ' είχανε μια σκοτεινιά σαν αντιφάγγισμα του ίσκιου που έστεκε κοντά τους ασάλευτος, βουβός, πελώριος.

Όταν σπαίανε οι παλάδες και πήρανε το νεκρό για να τον πάνε, θρεθήκανε κ' οι Ξη μαζί, κοντά ο ένας στον άλλο. Σιγά ψιθυρίζανε.

— Πάει ο κ' ημένος ο φίλος...

Μπήκανε στο ίδιο άμαξι. Καθήσανε στριμωγμένοι, και όμως, νομίζανε πως είτανε μια θέση άδεισκή. Λοιμώσανε κάτι να είπουνε για τον πεθωμένο φίλο, για τα περασμένα χρόνια τα καλά και χαρούμενα, μα είτανε τα χείλη τους παγωμένα σα να πήρανε από το πάγωμα του πεθωμένου όταν τον φιλήσανε στο μέτωπο. Και μείνανε έτσι άμλητοι. Νιώθανε κάποιο κρύο, καθώς όταν φυσάει το βραδυινό αέρι το φθινόπωρο προτού άρχίσουνε τα πρωτοβρόχια, όταν τα σύννεφα, άσπρα, σταχτερά, μαύρα, σωριάζονται, στοιβάζονται σιδηρόμελα τούφρανού και μηνούνε πως έφτασε το φθινόπωρο, που μυρίζει ο αέρας χαμασίλα και κτρινίζουνε, πέφτουνε τα φύλλα, για να τα σπρώσει ο άνεμος και να τα σαβανώσει το χιόνι. Κ' είχανε το στόμα κλειστό και μένανε βουβή...

Και σαν γυρίσανε από το νεκροταφείο, πάλι σκοπίσανε, σα να θέλανε να μην τους βρει μαζί ο καλεστής ο απόξενος. Και φύγανε χωριστά ο καθένας με άργα πατήματα. Στα μάτια τους ήνοι δάκρυ τρεμοσάλευνε. Κάτι τους έσφιγγε πάλι την καρδιά και δυσκόλευνε την άναπνοή τους. Από πάνω τους ρήχκουνε τον ίσκιο τους δυο μέτρα φτερά, που δεν τα βλέπανε, μα νιώθανε πως δεν είτανε μακριά, γιατί σάλευνε ο αέρας απ' το φτερούγισμά τους το βαρύ και άργό...

1909

Μήτσος Ανθέμης

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

"ΑΠΑΝΕΜΑ ΒΡΑΔΙΑ,"

Τ' ένομα του μέου ποιητή πρωτοδιάβασα στο κριτικό σημείωμα του «Νουμά» τών 10 του Οχτώβρη, με τραβήξανε όμως δυνατά οι στίχοι που δημοσιεύτηκανε στο τέλος της σύντομης αυτής κριτικής. Ζήτησα κ' πήρα τον τόμο. Τον διάβασα και τον ξαναδιάβασα. Βρίσκομαι ακόμα με τη βαθιά εντύπωση. — Γιατί να το κρύψω ; — την ταραχή που μου άφηκε.

Κριτικός δεν είμαι. Όπως τόσοι, άμφω την ποίηση και μάλιστα με ξεχωριστή αγάπη τη νεοελληνική ποίηση. Κ' έχω για την κρίση μου το μέτρο που έχουν όλοι όσοι δεν είναι κριτικοί από σύστημα : τη συγκίνηση που μου αφήνουν τα έργα που διαβάζω.

Πολύ υποκειμενικό μέτρο, γιατί μια σύμπτωση στις ιδέες, μια ψυχοσύνθεση όμοια, ή κ' αντίθετη, ή και ακόμα μια ξεχωριστή ψυχολογική κατάσταση που μπορεί να θρυσκόμαστε την ώρα που διαβάζουμε ένα έργο, όλα αυτά μπορούνε να μās δώσουν την πιο βαθιά συγκίνηση. Έτσι το μέτρο μας αυτό δεν είναι σύγυρο : γιατί ό,τι μās άρέσει και μās συγκινεί σήμερα, μπορεί να μη μās άρέσει ή να μη μās συγκινήσει αύριο.

Και τών «έξ επ'αγγέλματος» όμως κριτικών το μέτρο έχει τις αδυναμίες του. Οι περισσότεροι έχουν τόσο πολύ ομοιομορφίσει τα κριτικά τους καλούπια,

που βλέπουνε με κάποια δυσπιστία και αντιπάθεια κάθε καινούργια εμφάνιση, που βγαίνει έξω από τα καλούπια τους, ή, και το χειρότερο, καταντούνε στο δογματισμό, και ο δογματισμός είναι διανοητικό ξεθύμασμα, μάλιστα στους νέους.

Ο Κριτικός του «Νουμά» είναι μια έξαιρεση. Σ' αυτόν, μαζί με το Δελή, χωριστά και τη γνωριμιά μου με τον Άδανα, τον Κυριαζή, το Θο. Σταύρου, τον Πάρο Ταγκέπουλο και τόσα άλλα καμάρια της νεότερης μας ποίησης, που ή εμφάνισή τους σύγουρα και πολύ γρήγορα θα ρήξει στο σκοτάδι τόσα πρωτοβρόχια νούμερα, που σήμερα βρίσκονται γύρω ή μέσα στον κύκλο του Άριστέου.

Η Συλλογή είναι χωρισμένη σε τέσσερα μέρη με χωριστούς τίτλους. Το μεγαλύτερο μέρος με τίτλο «Συναΐς Όρειος», περιλαμβάνει 19 ποιήματα το δεύτερο με τον τίτλο «Αοξή Αρόμοι» 14, το τρίτο «Spleen» 12 και το τελευταίο μέρος «Εικόνες και όπτασις» 7 ποιήματα.

Τα τρία πρώτα μέρη έχουν τέλεια συνοχή ανάμεσα τους, το ένα εξέλιξη του άλλου, μια τριλογία. Γι' αυτό και δεν έχει το κάθε κομμάτι χωριστό τίτλο, εκτός από τα δυο τελευταία ποιήματα του τρίτου μέρους που έχουν το ένα τίτλο «Θυμιάια» και το άλλο «στο Παιδί μου». Το τέταρτο μέρος, φέροντας βαθιά την ίδια ψυχοσύνθεση του Ποιητή, έχει άφορη διάφορα θέματα.

Η διάρεση κι ο χωροχρητισμός που δίνω στη συλλογή είναι δικός μου, μπορεί να είχε αλλά και μπορεί να μην είχε στο νου του να γράψει μια τριλογία ο Ποιητής. Δεν παίρνει κανένα ιδιόκετο θέμα, δεν ύπόσχει κανέναν μύθος ή έπικό ή έπικολογικό θέμα, που τόσο αγαπάει ο Πολυαύς. Σπάνιο να γραφτούνε ποιήματα τόσο σφιχτά, υποκειμενικά, λιρικά. Υπόσχει όμως στα τρία αυτά μέρη μια ψυχική και αισθητική εξέλιξη που θα ξηρόταν άν είτανε γραμμένα σε τρία χωριστά βιβλία και σε τρεις χωριστές εποχές του βίου του Ποιητή. Τότες θα γινόταν πιο φανερό ή έστωετοική τους εξέλιξη. Τεχνικώς ή γλωσσικώς τίποτ' δεν ποσίδει πως τα ποιήματα αυτά γραφτήκανε σ' άρτια χρονικά διαστήματα μεταξύ τους. Όμως είναι φανερό ή εξέλιξη του τρίτου από το δεύτερο και τρίτου από το πρώτο μέρος.

Ο Ποιητής αντικρύζει τη ζωή κατάστηθα. Τη ζωή όπως είναι, με τη δύναμη και τις αδυναμίες της, με τις όμορφιές της και τις άσκήμιες της, με τα πάθη της, με τις αλήθειες και με τις ψευτιές της. Τίποτα δεν τον τρομάζει, πολεμάει με τα ίδια της όπλα, ποθώντας τη νίκη.

Δεν έτρεμα, Ζωή, μπροστά σου
δεν έφυγα. Στήθος με στήθος
μετρήθηκα με τα στοιχεία σου.
Ένας έγώ κ' εκείνα πλήθος.

Δεν την προσκυνάει, την χαιρέτα, καταλεί ή περιφρονά τους νόμους της.

Κι άν από κάποιο Πολυοδά τους θείους σου νόμους γεφύρι βέβηλο έστησα για να περάσω,
σ' άλλες, άλύγωτες κορφές, κι απ' άλλους δρόμους,
γυμνά τα κάλλη σου, νούς όλος, ν' άγκαλιάσω...